

Ομιλία Γιάννου Παπαντωνίου

στην εκδήλωση του ΚΕΠΠ,
με θέμα:

ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ: ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

**Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία
Πέμπτη 2 Φεβρουαρίου 2012**

Θα ήθελα, καταρχήν, να παραθέσω ορισμένες επισημάνσεις που είχα διατυπώσει στη διάρκεια των τελευταίων δύο ετών:

Δεκέμβριος 2009

«Αν δεν ληφθούν αμέσως μέτρα, η χώρα διατρέχει πολύ σοβαρούς κινδύνους. Η εκτίναξη του κόστους δανεισμού μπορεί να προκαλέσει παρέμβαση τις Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, για επιβολή πολύ αυστηρότερων μέτρων σε σχέση με αυτά που θα ελάμβανε με δική της πρωτοβουλία η κυβέρνηση. Η υπαγωγή σε καθεστώς διεθνούς επιτροπείας θα έχει εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες για το κύρος και τη διεθνή θέση της χώρας».

(συνέντευξη στο Πρώτο Θέμα, 10/12/2009)

Ιούνιος 2010

«Τα ταμειακά μέτρα δεν οδηγούν πουθενά. Μεσοπρόθεσμα, η ύφεση και η ανεργία θα ανατρέψουν τους δημοσιονομικούς στόχους λόγω υστέρησης των φορολογικών εσόδων. Οι αγορές θα συνεχίσουν να δυσπιστούν σχετικά με την ικανότητα της οικονομίας να αποπληρώσει τα χρέη της, με κίνδυνο να δρομολογηθεί αναδιάρθρωση του χρέους που, αν εκληφθεί ως χρεοκοπία, μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε έξοδο από το ευρώ».

(άρθρο στα Νέα, 23/06/2010)

Φεβρουάριος 2011

«Η τρόικα περιορίστηκε σε φορολογικές αυξήσεις και μειώσεις δαπανών, παραμελώντας την ανάγκη προώθησης των μεταρρυθμίσεων, με αποτέλεσμα να χαθεί πολύτιμος χρόνος».

(email προς τον τότε Γενικό Διευθυντή του ΔΝΤ Dominique Strauss-Kahn, 14/02/2011)

Οι επισημάνσεις αυτές, καθώς και παρεμβάσεις από άλλους παράγοντες, έπεσαν στο κενό. Η μη λήψη μέτρων εκτίναξε το κόστος δανεισμού προκαλώντας, το Μάιο 2010, παρέμβαση της ΕΕ και του ΔΝΤ. Το μνημόνιο στηρίχθηκε σε εσφαλμένες εκτιμήσεις δίνοντας έμφαση στη λιτότητα σε βάρος των μεταρρυθμίσεων και της ανάπτυξης. Επιπλέον, η εφαρμογή του περιορίστηκε στα μέτρα λιτότητας αγνοώντας πλήρως τις μεταρρυθμίσεις, με αποτέλεσμα την επιδείνωση του προβλήματος του αρχικού σχεδιασμού. Μετά από είκοσι μήνες, η οικονομία βρίσκεται σε βαθιά και παρατεταμένη ύφεση, η ανεργία παρουσιάζει εκρηκτική άνοδο, ενώ η χρεοκοπία αποτελεί ορατό κίνδυνο.

Ο σχηματισμός της κυβέρνησης συνεργασίας αποτελεί ένα πρώτο θετικό βήμα στην αναζήτηση διεξόδου από την κρίση. Η εντολή που έχει δοθεί στην κυβέρνηση Παπαδήμου είναι κρίσιμη αλλά θεματικά και χρονικά περιορισμένη: ολοκλήρωση του PSI και ψήφιση της δανειακής σύμβασης με ανάληψη νέων προγραμματικών δεσμεύσεων.

Η εξασφάλιση νέου δανεισμού είναι προϋπόθεση για την αποτροπή καταστροφικών εξελίξεων. Η κυβέρνηση πρέπει να στηριχθεί από το ευρύτερο δυνατό φάσμα πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων για να πετύχει στο έργο της. Όμως, η ψήφιση της νέας δανειακής σύμβασης δεν διασφαλίζει την επιβίωση της οικονομίας μέσα στην ευρωζώνη. Απαιτείται απόλυτη συνέπεια στην εκπλήρωση των στόχων πολιτικής που θα συμφωνηθούν. Αν συνεχιστεί η πρακτική των αποκλίσεων και των καθυστερήσεων, η Ελλάδα θα οδηγηθεί στην πτώχευση και, ενδεχομένως, στην έξοδο από το ευρώ. Η αναδιάρθρωση του χρέους - μέσω του PSI - θα μειώσει το ειδικό βάρος της χώρας μας στις χρηματαγορές. Όσο προχωρούν οι μεταρρυθμίσεις στην Ιταλία και την Ισπανία, θα απομονώνεται το ελληνικό πρόβλημα. Αν, επιπλέον, ενισχυθούν ουσιαστικά τα κεφάλαια διάσωσης ώστε να περιοριστούν οι κίνδυνοι μετάδοσης στον κορμό της ευρωζώνης, ο δρόμος της ελληνικής αποχώρησης θα είναι ανοικτός.

Τίθεται, κατά συνέπεια, το ερώτημα: οι πολιτικές που έχουν αποφασιστεί, και ο τρόπος με τον οποίον εφαρμόζονται, εξασφαλίζουν την παραμονή στο ευρώ;

Η απάντηση είναι αρνητική. Χρειάζονται νέες πολιτικές τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε εθνικό επίπεδο, η πρόκληση αφορά τη γρήγορη υλοποίηση μεταρρυθμίσεων με αναπτυξιακό προσανατολισμό. Όχι στα χαρτιά, αλλά στο πεδίο της πραγματικότητας. Κεντρικός στόχος πρέπει να είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και η βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος για την ανάκαμψη της οικονομίας. Χωρίς ανάκαμψη, δεν υπάρχει προοπτική μείωσης του ελλείμματος στα επίπεδα που έχουν συμφωνηθεί.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει κρίσιμη σημασία η αλλαγή στο σύστημα οικονομικής διακυβέρνησης ώστε, πέρα από τη δημοσιονομική πειθαρχία, να ενισχυθεί η αλληλεγγύη προς τις αδύναμες χώρες και να διασφαλιστεί η σταθερότητα και η ανάπτυξη σε επίπεδο ευρωζώνης.

Οι νέες εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές πρέπει να εφαρμοστούν παράλληλα. Όπως δήλωσε ο νέος Ιταλός Πρωθυπουργός Mario Monti, «δεν μπορεί να υπάρξει επιτυχία σε μια χώρα αν δεν αλλάξουν οι πολιτικές στην ΕΕ ώστε να εξασφαλιστεί χαμηλότερο κόστος δανεισμού. Σε αντίθετη περίπτωση, η

οικονομική δυσπραγία θα οδηγήσει σε επικράτηση του λαϊκισμού. Η αγανάκτηση θα στραφεί κατά της Ευρώπης και ιδιαίτερα της Γερμανίας, που ηγείται του μετώπου της άρνησης».

Σε εθνικό επίπεδο, επιβάλλεται η σταδιακή ανατροπή των πολιτικών λιτότητας σε όφελος των διαρθρωτικών αλλαγών και της ανάπτυξης. Ιδιωτικοποιήσεις, απελευθερώσεις αγορών και κλειστών επαγγελματιών, απλοποίηση διοικητικών διαδικασιών και καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, κατάργηση μη αναγκαίων δημοσίων οργανισμών, εκσυγχρονισμός του φορολογικού συστήματος, πρέπει να προχωρήσουν με ραγδαίους ρυθμούς. Χρειάζεται πολιτική αποφασιστικότητα, ανάλογη με αυτήν που επιδείξαμε στην προσπάθεια ένταξης στην ΟΝΕ, καθώς και αξιοκρατική στελέχωση των φορέων που θα αναλάβουν την υλοποίηση των αλλαγών. Η αναξιοκρατία που επικράτησε τα τελευταία χρόνια εξηγεί, σε μεγάλο βαθμό, την αναποτελεσματικότητα και την τεράστια βραδυπορία.

Πρέπει να τεθεί φραγμός σε κάθε σκέψη για νέες φορολογίες. Νέοι φόροι, μέσω της ύφεσης που προκαλούν, δεν αυξάνουν τα έσοδα ενώ αποτελούν αντικίνητρο για κάθε αναπτυξιακή πρωτοβουλία. Αντίθετα, μόλις οι συνθήκες το επιτρέψουν, πρέπει να μειωθούν οι επιβαρύνσεις, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την έμμεση φορολογία και τις επιχειρήσεις.

Τέλος, η ανάκτηση της χαμένης εμπιστοσύνης στη χώρα μας πρέπει να στηριχθεί στην πλήρη και έγκαιρη υλοποίηση των στόχων της οικονομικής πολιτικής. Αν, τους επόμενους μήνες, εξασφαλιστεί μια συνεχής ροή θετικών ειδήσεων αναφορικά με την πορεία των φορολογικών εσόδων, των ιδιωτικοποιήσεων καθώς και άλλων μετρήσιμων στόχων, το κλίμα θα αναστραφεί επιδρώντας ευνοϊκά στους όρους δανεισμού της χώρας και, κατ' επέκταση, στη ρευστότητα και τις συνθήκες εσωτερικής δανειοδότησης. Η σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος είναι το κλειδί για την είσοδο της χώρας σε έναν «ενάρετο κύκλο» οικονομικής ανάκαμψης και δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Όμως, η απόδοση αυτών των πολιτικών, ακόμα και αν εφαρμοστούν με συνέπεια, συναρτάται με αλλαγή πλεύσης στην ευρωζώνη. Η δημοσιονομική πειθαρχία, που προωθεί η Γερμανία, είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους. Απαραίτητο συμπλήρωμα είναι η ενίσχυση της αλληλεγγύης προς τις αδύναμες χώρες ώστε να περιοριστεί το κόστος δανεισμού και να στηριχθεί η αναπτυξιακή διαδικασία. Η εξασφάλιση δημοσιονομικής πειθαρχίας καθυστεράει τις αγορές για το μέλλον. Δεν επηρεάζει, όμως, το συστημικό κίνδυνο που αντιμετωπίζει το ευρώ σήμερα.

Η πρόοδος σε συγκεκριμένες χώρες έχει μικρότερο βάρος σε σχέση με γενικότερες εκτιμήσεις πιστωτικών κινδύνων που καθοδηγούνται από αυτοεκπληρούμενο πανικό. Ο πανικός καταπολεμάται

όταν οι αγορές πειστούν ότι η ευρωζώνη διαθέτει επαρκή δύναμη πυρός για να ματαιώσει οποιαδήποτε κερδοσκοπική επίθεση. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι προτάσεις για μεγάλη αύξηση των πόρων του Ταμείου Διάσωσης, έκδοση Ευρωομολόγου και απεριόριστη αγορά κρατικών ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ένας συνδυασμός αυτών των μέτρων είναι απαραίτητος ώστε να αποδώσουν οι προσπάθειες των υπερχρεωμένων χωρών.

Παράλληλα, πρέπει να ενισχυθεί ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής στην ευρωζώνη. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα αποτελούν την κορυφή του παγόβουνου. Η κρίση χρέους πηγάζει στις μεγάλες ανισορροπίες των εμπορικών ισοζυγίων, που αντανακλούν ένα χάσμα ανταγωνιστικότητας ανάμεσα στον πλεονασματικό βορρά (κυρίως τη Γερμανία) και τον ελλειμματικό νότο. Ο νότος δανείζεται γιατί δεν μπορεί να πληρώσει για τις εισαγωγές του. Ο υπερδανεισμός οδηγεί στην υπερχρέωση. Κατά συνέπεια, η αντιμετώπιση της κρίσης χρέους απαιτεί τη μείωση των ανισορροπιών στα εμπορικά ισοζύγια με ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των αδύναμων χωρών.

Η προσπάθεια αυτή δεν μπορεί να είναι μόνο εθνική. Πέρα από τις μεταρρυθμίσεις, χρειάζεται στήριξη από την ευρωζώνη για τον περιορισμό του κόστους δανεισμού, καθώς και πολιτικές ανακύκλωσης των πλεονασμάτων των ισχυρών χωρών. Πρέπει να ενεργοποιηθούν μηχανισμοί, όπως το ΕΣΠΑ, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων καθώς και νέα αναπτυξιακά ταμεία, για τη μεταφορά κεφαλαίων και την πραγματοποίηση επενδύσεων στις αδύναμες χώρες. Είναι το νέο «Σχέδιο Μάρσαλ» για την Ευρώπη. Η σύγκλιση βορρά-νότου θα συμβάλει στη σταθεροποίηση της ευρωπαϊκής οικονομίας και την επιστροφή στην ανάπτυξη.

Κλείνω τις εισαγωγικές αυτές παρατηρήσεις με ορισμένα πολιτικά ερωτήματα:

- Μπορεί η Ευρώπη, με τη σημερινή πολιτική της διάρθρωση, να κινηθεί στην κατεύθυνση της ενοποίησης στο βαθμό που είναι αναγκαίος για την επιβίωση του ευρώ;
- Μπορεί η Ελλάδα, με το σημερινό πολιτικό σύστημα, να ανταποκριθεί στην απαίτηση εκσυγχρονισμού, αποτελεσματικότητας και αξιοκρατίας ώστε να παραμείνει στο ευρώ?

Δεν υπάρχουν, ακόμα, απαντήσεις. Τα ερωτήματα είναι ανοικτά.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο δογματισμός της Γερμανίας δεν πρόκειται να αλλάξει, ιδιαίτερα για όσο διάστημα παραμένει εγκλωβισμένος στις κομματικές σκοπιμότητες του κυβερνώντος συνασπισμού, δηλαδή τουλάχιστον μέχρι τις εκλογές του φθινοπώρου του 2013. Οι αποφάσεις τις τελευταίας συνόδου

του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου επιβεβαιώνουν την προσήλωση στις γερμανικές αντιλήψεις: εμμονή στη δημοσιονομική πειθαρχία, απουσία αλληλεγγύης, έλλειμμα αναπτυξιακής πολιτικής.

Η πολιτική αλλαγή στην Ιταλία και ενδεχόμενη αλλαγή στη Γαλλία στις προεδρικές εκλογές του Μαΐου μπορεί να αποδειχθούν ικανές να κάμψουν, σε περιορισμένη πάντως έκταση, τις γερμανικές «κόκκινες γραμμές».

Στη χώρα μας, η πολιτική κατάσταση είναι εξαιρετικά ρευστή. Το πολιτικό σύστημα παρουσιάζει συμπτώματα αποσύνθεσης, που εξελίσσονται σε συνολική απαξίωση.

Η ιστορία προσφέρει αρκετά παραδείγματα αρνητικών εκβάσεων σε ανάλογες κρίσεις. Το 1922, ο διχασμός οδήγησε στη μικρασιατική καταστροφή. Το 1944, το ρήγμα των αντιστασιακών δυνάμεων προκάλεσε εμφύλιο πόλεμο. Το 1965, η αποσταθεροποίηση του πολιτεύματος από εξωθεσμικές παρεμβάσεις δρομολόγησε εξελίξεις που κατέληξαν στη στρατιωτική δικτατορία.

Υπήρξαν και θετικές εκπλήξεις: Η γρήγορη ανασυγκρότηση της οικονομίας μετά το τέλος του εμφύλιου πολέμου, η εδραίωση πραγματικής δημοκρατίας στη μεταπολίτευση, η ένταξη στην ΟΝΕ το 2000.

Η πλάστιγγα, σήμερα, θα γείρει στην πλευρά που θα συγκεντρώσει τις περισσότερες δυνάμεις. Είτε εκείνες που παραμένουν προσκολλημένες στο παλιό, το ξεπερασμένο, είτε όσους βλέπουν μακριά, σκέπτονται δημιουργικά και λειτουργούν συλλογικά.

Πολιτικοί και πολίτες που πιστεύουμε σε μια Ελλάδα ισχυρή, στον πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να στηρίξουμε αυτήν την επιλογή. Να ενώσουμε δυνάμεις, ακόμα και αν ξεκινάμε από διαφορετικές αφετηρίες.

Είναι μια μάχη που μπορούμε, και αξίζει, να κερδίσουμε.